

УДК 334.012.82 : 339.14

Миценко Н. Г.,
д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки; Львівський торговельно-економічний
університет, м. Львів

ВІДОБРАЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ

Анотація. У статті представлено відображення інтеграційних процесів в економічних теоріях та концепціях. Систематизовано підходи до трактування категорії “інтеграція” як наукової абстракції, як процесу організаційних трансформацій, як системної сукупності суб’єктів, як характеристики стану суб’єкта (системи). Представлено порівняльний змістовий аналіз дефініцій “інтеграція” та “кооперування”, “об’єднання”, “координація”, “комбінування”, “диференціація”, “спеціалізація”, “співпраця”, “концентрація”, “диверсифікація”. Виокремлено інтеграційні мотиви суб’єктів-учасників інтеграційних процесів. Визначено сутнісно-критеріальні ознаки інтеграційних процесів. Обґрунтовано необхідність трактування інтеграції суб’єктів господарювання як процесу їх організаційних трансформацій та створення цілісного господарського механізму з метою досягнення спільної стратегічної мети через об’єднання діяльності щодо її досягнення, посилення взаємодії та координацію бізнес-процесів, упорядкування відповідальності й компетенцій, взаємоузгодження використання ресурсного потенціалу. Запропоновано розглядати організаційний результат об’єднання учасників в процесі інтеграції як інтегровану структуру.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційний процес, інтегрована структура, інтеграційні мотиви суб’єктів-учасників, сутнісно-критеріальні ознаки інтеграції.

Mitsenko N. G.,
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics, Lviv University of Trade
and Economics, Lviv

REPRESENTING INTEGRATION PROCESSES IN ECONOMIC THEORIES

Abstract. The article considers the representing of integration processes in economic theories and concepts. The approaches to the interpretation of the category "integration" as a scientific abstraction, as a process of organizational transformations, as a systemic set of subjects, as characteristics of the subject state (system), are systematized. The comparative analysis of the definitions of "integration" and "cooperation", "association", "coordination", "combination", "differentiation", "specialization", "coworking", "concentration", "diversification" is presented. The integration motives of the participants of the integration processes are singled out. The essence-criterion signs of integration processes are determined. The necessity of interpreting the integration of business entities as a process of their organizational transformations and creation of an integral economic mechanism with the aim of achieving a common strategic goal through the unification of activity in relation to its achievement, strengthening of interaction and coordination of business processes, streamlining of the responsibility and competencies, co-ordination of the resource potential use, is substantiated. It is proposed to consider the organizational result of the participants unification in the process of integration as an integrated structure.

Key words: integration, integration process, integrated structure, integration motives of participating actors, essence-criterion signs of integration.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2018-23-08>

Постановка проблеми. Посттрансформаційний та посткризовий етап розвитку економіки України, для якого характерні зменшення обсягів діяльності економічних агентів, погіршення показників ефективності господарювання та використання

ресурсного забезпечення, невисока конкурентоспроможність продукції та, як наслідок, – низька внутрішньо- і зовнішньоекономічна активність, насичення внутрішнього ринку імпортою продукцією, сповільнення темпів розвитку національного

господарства, посилення структурних та галузевих деформацій, потребує теоретичного обґрунтування та практичної імплементації більш ефективних механізмів функціонування на всіх рівнях управління. Як доведено світовою практикою, дієвими резервами концентрації економічного потенціалу, покращення ефективності та зростання конкурентоспроможності на мікрорівні є інтеграційні процеси. Відповідно, суттєво активізуються наукові пошуки створення нових моделей горизонтальної і вертикальної інтеграції функціонально взаємопов'язаних галузей і сфер економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним засадам інтеграції суб'єктів господарювання присвячені праці О. Амоші, П. Буряка, М. Войнаренка, В. Гесця, В. Горбатова, М. Кизима, А. Пилипенка, М. Портера, С. Соколенка, І. Сторонянської, А. Стерлігової, А. Дж. Стрікланда, А. Томпсона, Р. Фатхутдінова, А. Череп та ін. Позитивно оцінюючи наукові надбання зазначених вчених, слід наголосити, що потребує теоретичного узагальнення сучасне бачення сутності інтеграції та її відображення в економічних теоріях та концепціях як теоретико-методологічного базису розвитку інтеграційних процесів.

Постановка завдання полягає у теоретичному узагальненні та систематизації відображення інтеграційних процесів у наукових теоріях та концепціях, уточненні сучасного трактування категорії “інтеграція”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід розвинених країн світу свідчить про вагомую роль інтеграційних процесів у ринковій економіці. В США 100 найбільших корпорацій забезпечують більше половини ВНП і основну частину промислових НДДКР. У Японії 6 провідних промислово-фінансових груп забезпечують 25% загального обсягу продажу і сукупних активів реального сектора [1].

Генезис категорії “інтеграція” свідчить про його походження від латинських слів “integratio”, що означає “відновлення, заповнення” та “integres” – цілий. В деяких джерелах подається походження цього терміна від французького “integration” – включення, залучення, вростання.

Тривалий час класики економічної науки, в т.ч. К. Маркс, розглядали інтеграцію як співпрацю, кооперацію праці, представляючи соціалістичну інтеграцію як найвищу форму розвитку кооперації праці.

Термін “інтеграція” в системі економічних відносин почав застосовуватися в 30-х роках ХХ ст. для визначення форми міжнародних інтеграційних процесів (міжнародного поділу праці, міжнародної виробничої кооперації) під впливом інтернаціоналізації національних господарств [2, с. 22-23]. Відповідно, розуміння такої інтеграції давалося по-різному представниками раннього і пізнього неолібералізму (М. Алле, Б. Баласса, В. Репке), корпоративізму (С. Рольф, У. Ростоу), структуралізму (Г. Мюрдаль), неокейсіанства (Р. Купер), дирижизму (Р. Санвальд, Я. Тінберген, І. Штолер).

В період командно-адміністративної економіки вивчення сутності та видового різноманіття інтеграційних процесів фактично зводилося до розгляду прояву соціалістичної економічної інтеграції при створенні адміністративним шляхом виробничих (невиробничих) об'єднань, агропромислових об'єднань та комплексів. Перехід до ринкових відносин в економіці, поширення процесу глобалізації суспільства актуалізували наукові дослідження стосовно доцільності, сутності, напрямів, форм інтеграції як джерела додаткових конкурентних переваг та інструменту зміцнення життєздатності суб'єктів господарювання, підвищення ефективності економік регіонів та країн. Як наслідок, еволюція теорії інтеграції в контексті динамічності та невизначеності середовища функціонування суб'єктів господарювання, посилення глобалізаційних процесів та інтеграційних ініціатив як у вітчизняній, так і у світовій економіці спрямована на розробку теоретико-методологічних засад формування та забезпечення ефективного розвитку інтегрованих структур у довготривалій перспективі як основи економічного розвитку суспільства.

На сучасне трактування сутності інтеграції, інтеграційного процесу, інтегрованої структури наклали відбиток різноманітні наукові теорії (табл. 1) та концепції (табл. 2).

Таблиця 1

Відображення інтеграційних процесів у наукових теоріях
(узагальнено за [3-7])

Наукові теорії	Коментар
1	2
Теорія фірми	Інтегрована структура є самостійним структурним елементом економіки, діяльність якого націлена на максимізацію прибутку. Абсолютизація виробничої функції: інтегрована структура розглядається як сполучна ланка між суб'єктами-постачальниками ресурсів та суб'єктами-споживачами.
Теорія систем	Інтегрована структура як об'єкт системного дослідження є єдиним цілим, включає складові елементи з іманентними їм внутрішніми і зовнішніми зв'язками та властивостями
Теорія трансакційних витрат	Основа інтегрованої структури складає “пучок” контрактів між власниками окремих ресурсів (чинників виробництва): загальних, специфічних та інтерспецифічних. Вона розглядається як сукупність суб'єктів-учасників, явних і неявних контрактів, традицій і правил, що визначають межі їх поведінки. При цьому розрізняють відносини між суб'єктом-учасником інтегрованої структури та його працівниками та між суб'єктами-учасниками в межах інтегрованої структури. Внаслідок використання специфічних та інтерспецифічних ресурсів створюється синергетичний ефект.

1	2
Теорія зацікавлених сторін (“стейкхолдерів”)	Інтегрована структура розглядається як організаційне утворення, через яке різні сторони (суб’єкти-учасники, працівники, власники, контрагенти тощо) вирішують свої завдання, як сукупність їх інтересів та відносин. Через управлінський вплив здійснюється взаємозв’язок між інтересами стейкхолдерів та ступенем їх реалізації.
Теорія організації	В процесі інтеграції між учасниками встановлюються стійкі довгострокові партнерські відносини, що базуються на розподілі та кооперації праці. Незалежно від форми власності та організаційно-правової форми внаслідок інтеграційних процесів формується єдиний господарський механізм, всі елементи якого функціонують для досягнення спільної мети шляхом реалізації узгодженої економічної політики.
Еволюційна теорія	Специфіка зв’язків суб’єктів-учасників в межах інтегрованої структури, а також інтегрованої структури з суб’єктами-учасниками, постачальниками виробничих ресурсів і споживачами продукції пояснюється організаційною рутиною. Існуючі зв’язки виступають окремими сторонами загального виробничого процесу, а істотним питанням є ефективність функціонування у будь-який конкретний момент часу і можливість його покращення у перспективі.
Теорія ігор	Інтеграція передбачає раціональне формулювання єдиної мети розвитку учасників об’єднання (в умовах конфлікту їх інтересів, намагань учасників отримати максимальний індивідуальний ефект та мінімізувати витрати), пошук найбільш ефективних засобів її досягнення, оцінювання витрат та очікуваних переваг учасників від взаємодії, врахування можливих змін зовнішнього середовища
Теорія ресурсної залежності	Інтеграція розглядається як система координації учасників в процесі розподілу ресурсів, здійснювана з метою отримання ними ключових ресурсів та зниження залежності від зовнішнього середовища
Теорія життєвих циклів	Розвиток інтегрованих структур слід розглядати у взаємозв’язку з адаптацією до життєвих циклів продуктів і технологій. Зміна життєвих циклів продуктів і технологій може змінити і навіть нівелювати потребу в інтеграції учасників об’єднання.
Теорія логістичного управління	Представлення інтегрованої структури як системи логістичних процесів, що утворюють (трансформують) потоки товарно-матеріальних і нематеріальних цінностей, які виходять за межі системи, та як організації логістичних потоків (матеріальних, інформаційних, фінансових, сервісних та ін.) на основі синхронізації їх взаємодії. Орієнтація управління інтегрованою структурою на загальні цілі та ефективність логістичного ланцюга.
Теорія прав власності	Вплив прав власності на мотиви й економічну поведінку учасників інтеграційних процесів. Формування інструментарію захисту прав власності. Вирішення проблем перехресного володіння правами власності та передачі прав контролю.
Теорія агентських відносин	Розгляд інтегрованої структури бізнесу як системи відносин “принципал – агент”. Інтегрована структура характеризується системою взаємозв’язків між інтенсивністю роботи менеджерів і оплатою їх праці, між інтенсивністю роботи менеджерів суб’єктів-учасників та ефективністю інтегрованої структури загалом, між керівниками і працівниками. Підкреслюється визначальний вплив інтересів керівників (працівників) на виробничу і ринкову політику інтегрованої структури та організація взаємодії учасників інтегрованої структури за принципами змагальності, участі у прибутках, коаліції.
Теорія економічної влади	Інтеграційні процеси повинні розглядатися в контексті власних відносин: організаційної влади менеджменту кожного учасника інтегрованої структури, влади учасника-інтегратора над іншими учасниками, влади інтегрованої структури на ринку, влади інтегрованої структури в політичних та соціальних процесах
Теорія груп	Стимулювання потенційних учасників інтеграційних процесів до спільної діяльності задля досягнення мети інтеграції (групової мети) повинно здійснюватися через селективні стимули: формування відповідного (вагомого) місця в інтегрованій структурі, примус до об’єднання чи іншим шляхом
Теорія ролей	Кожен учасник інтегрованої структури виконує визначену роль. Інтегрована структура розглядається як сукупність взаємопов’язаних ролей, спільно виконуваних учасниками
Теорія команд	Ефективність інтегрованої структури обумовлюється оптимальним розподілом функцій та повноважень між учасниками, рівнем їх координації та взаємодії, достатністю та доступністю інформаційного забезпечення діяльності
Теорія навчання	Рішення про участь у інтеграційних процесах суб’єкти підприємництва приймають, виходячи з набутого ними досвіду (як позитивного, так і негативного) участі у спільній діяльності. Коопераційні зв’язки потенційних учасників впливають на їх сприйняття колективних дій.

1	2
Теорія соціального обміну	Соціальний обмін розглядається як неперервний взаємовигідний процес. Інтеграційні мотиви (інтереси) учасників формуються у вигляді очікуваних конкретних результатів від інтеграційної взаємодії.
Теорія інформаційної вартості	Роль інформації в інтеграційних процесах не обмежується комунікаційною функцією. Інформація розглядається як важливий ресурс, що має свою вартість. В процесі інтеграції генерується нова інформація. В основу інтеграції покладається інформаційна модель випереджаючого системного відображення потрібних об'єктів та їх середовища.

Сформувався низка методологічних підходів до дослідження інтеграційних процесів. Так, неокласичний (технологічний) підхід в якості основних мотивів до інтеграції розглядає підвищення алокативної ефективності, подолання бар'єрів входження на ринок, досягнення економії через ефекти масштабу та різноманітності, отримання монополістичних переваг тощо. При цьому коло потенційних учасників та інтеграційні взаємозв'язки між ними обумовлюються умовами єдиного технологічного процесу та формуються шляхом спеціалізації і диференціації виробництва, синхронізації бізнес-процесів, гармонізації ресурсного потенціалу учасників, збалансованості інновацій. Крім цього, В. Дикань виокремлює інституційний підхід (інтеграція розглядається з точки зору трансакційних витрат, агентських відносин і впливу на них розподілу прав власності, еволюції різних економічних інститутів) та підхід з позицій динамічних порівняльних переваг (інтеграція як напрям адаптації до життєвих циклів продуктів і технологій) [4, с. 121].

В межах теорії управління соціально-економічними системами виокремимо такі підходи: системний (полягає в трактуванні інтегрованої

структури як системи, в якості складових якої виступають учасники, процеси, потоки тощо, а результатом функціонування – синергетичні ефекти), інформаційний (покладає в основу розвитку інтеграційних процесів та інтеграційної взаємодії їх потенційних учасників наявність та володіння інформацією), стратегічний (реалізується через досягнення балансу інтересів учасників, формування ієрархії цілей інтегрованої структури, стратегічне управління її цінністю), комунікаційний (представляє інтеграцію як обмін міжособистісними комунікаціями як всередині кожного суб'єкта-учасника, так і між ними в межах інтегрованої структури), ресурсно-компетентісний (передбачає розмежування ресурсів і компетенцій учасників для забезпечення потреб інтегрованої структури, створення композиції компетенцій і виокремлення ключових, акцентування на використанні потенціалу інтеграції задля випереджального створення нових та нового застосування наявних компетенцій), логістичний (представлення інтегрованої структури як логістичної системи та організації логістичного управління вздовж ланцюга створення цінності).

Таблиця 2

Відображення інтеграційних процесів в основних наукових концепціях (узагальнено за [3-7])

Наукові концепції	Коментар
1	2
Концепція економічної залежності	Інтеграція базується на економічних інтересах, їх узгодженні та підпорядкуванні, вирішенні проблеми “конфлікту інтересів”. Економічна залежність між суб'єктами призводить до залежності інтересів та визначає зміст дій суб'єкта в межах чужих інтересів.
Концепція логістичної інтеграції	Інтеграційний процес охоплює (прямо чи опосередковано) окремі підприємства, організації, системи, задіяні в основних чи супутніх потоках. Основними принципами логістичної інтеграції є: координація руху матеріального потоку від закупівлі матеріально-технічних ресурсів до постачання готової продукції (логістична координація); інтеграція управління і контролю над матеріальним потоком (управлінська інтеграція); єдина технологія організації матеріального потоку (технологічна інтеграція); адаптація логістичної системи до умов внутрішнього і зовнішнього середовища (адаптивна інтеграція); раціональна інтеграція всіх елементів логістики (організаційна інтеграція).
Концепція концентричних кіл	Внутрішнє коло інтегрованої структури (інтеграційне ядро) базується на участі в капіталі та майні і тому визначає основні аспекти діяльності всіх учасників інтеграційного процесу. Наступне коло інтегрованої структури створюється учасниками, що знаходяться під владним впливом внутрішнього кола. Зовнішнє коло складають учасники, інтеграція з якими побудована на контрактах та контролі над ресурсами.
Концепція економіки, орієнтованої на знання	Інтегрована структура розглядається як потік знань, що можуть бути швидко трансформовані у створювані цінності. Метою інтеграції є обмін знаннями (дифузія інновацій) або залучення необхідних знань (поглинання чи включення до складу учасників), внаслідок чого підвищується капіталізація й конкурентоспроможність інтегрованої структури.

1	2
Концепція маркетингу партнерських відносин	Головним активом інтегрованої структури є партнерські відносини з точки зору забезпечення життєздатності, ризикозахисності та прибутковості в довгостроковій перспективі. В якості об'єкта управління виступають відносини (комунікації) з покупцями (іншими учасниками).
Концепція міжфірмових мереж	Міжфірмові мережі (не менше трьох учасників) розглядаються як специфічна форма співробітництва і взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами. Останні не об'єднують свою діяльність, а узгоджують функції і встановлюють стійкі довготривалі взаємовідносини.
Концепція динамічних спроможностей	Передбачає орієнтацію на новітні джерела конкурентних переваг, пов'язані із спільним навчанням, перебудовою ключових компетенцій, впровадженням інновацій, гармонізацією взаємовпливів ресурсних потенціалів учасників
Концепція макро-генерацій	Економіка розглядається як мережа старих і нових комбінацій продуктивних сил, а підприємництво – як здійснення нових комбінацій через переливання ресурсів у зони більш високої продуктивності. Формування інтегрованих структур дозволяє виявити нові можливості у використанні активів учасників.
Концепція соціальної відповідальності	Передбачає соціальну відповідальність учасників інтеграції перед своїми працівниками, а інтегрованої структури – перед учасниками, контрагентами, суспільством, громадами; участь інтегрованих структур у вирішенні соціальних питань території, прозорість та екологічність діяльності

З доречністю ресурсно-орієнтованого підходу до вивчення інтеграції погоджується Г. Антонов [8]. Разом з тим, автор зазначає і такі методологічні підходи, як маркетинговий (реалізується через вивчення стану й перспектив розвитку ринку, на якому функціонує чи буде функціонувати інтегрована структура), ситуаційний (передбачає забезпечення життєздатності й стійкості інтегрованої структури, потенціалу її розвитку з урахуванням збурень середовища функціонування) та випадковий (пов'язує можливості реалізації інтеграційних ініціатив з наявністю фінансових ресурсів чи можливостей їх залучення).

В [3; 5; 9] концепції розвитку інтеграції пропонується розглядати за двома групами: ті, що пояснюють мотивацію інтеграційних процесів, та ті, що акцентують на механізмі функціонування інтегрованої структури.

М. Босовська наголошує на полігамному характері категорії “інтеграція” та пропонує розглядати її у широкому (як соціоекономічний феномен; філософія бізнесу; ідеологія (концепція) співпраці; універсальна закономірність соціоекономічного розвитку; підхід до управління; сукупність економічних відносин; принцип ринкової поведінки) та у вузькому розумінні (як цілісність; стан інтегрованої системи; результат інтеграційного процесу; процес здійснення інтеграції; форма діяльності господарської структури; стратегія розвитку, зростання, модернізації; система поєднання процесів та результатів інтеграції; методологія дослідження; засіб адаптації елементів інтеграційної системи до середовища існування) [10, с. 61].

Дослідження сучасних літературних джерел показало відсутність єдиного підходу до трактування сутності інтеграції, систематизації та класифікації її видів, ознак, особливостей тощо. Вивчення трактувань категорії “інтеграція” вітчизняними та зарубіжними вченими дозволило систематизувати точки зору науковців за такими основними

напрямами: інтеграція як наукова абстракція (М. Альошин, С. Мочерний та ін.); інтеграція як процес організаційних трансформацій (Г. Головченко, Є. Крикавський, О. Похильченко, І. Сторонянська, Н. Чорна, О. Чорна, С. Шульдц та ін.); інтеграція як системна сукупність суб'єктів (Л. Ганущак-Єфіменко, М. Кизим, С. Мочерний, Н. Пархоменко, А. Пилипенко, В. Рибалкін, Л. Самосьонко, М. Штукар, І. Яцкевич та ін.); інтеграція як характеристика стану суб'єкта (системи) (Г. Головченко, С. Іткулов, А. Маршалл та ін.).

Разом з тим, Є. Крикавський та О. Похильченко [11, с. 42-44] розрізняють підходи до визначення інтеграції в економічній літературі на абстрактному рівні та на суб'єктному рівні, що, на наш погляд, є дещо спрощеним і таким, що не відображає сутнісних відмінностей у трактуванні досліджуваного поняття. При цьому звертається увага на необхідність розгляду інтеграції відносно підприємства, з одного боку, всередині самого підприємства як економічної системи, з другого боку, як процесу його взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища.

З іншого боку, в [12, с. 26] пропонується трактування інтеграції у взаємозв'язку з поняттями “стан”, “процес”, “результат”, “функціонування”, “розвиток” як процесу об'єднання економічних систем у систему вищого рівня, елементи якої взаємопов'язані і спільно функціонують для забезпечення розвитку кожного з них та системи в цілому з метою отримання синергетичного ефекту, обумовленого передусім емерджентними властивостями новоствореної системи. В даному визначенні дещо розмитим є визначення учасників інтеграційної взаємодії як “елементів економічної системи”. З іншого боку, метою економічної інтеграції внаслідок різноманітності інтеграційних мотивів суб'єктів-учасників інтеграційних процесів може бути не лише орієнтація на отримання синергетичного ефекту. Узагальнення літературних джерел

свідчить, що такими інтеграційними мотивами можуть бути: просування товарів і послуг на нові ринки; поєднання інтересів, засобів і ресурсів учасників; заохочення інвестицій; впровадження інновацій; підвищення ефективності використання фінансових і трудових ресурсів, інтелектуального потенціалу; підвищення ефективності діяльності; оптимізація параметрів виробництва продукції; зниження рівня невизначеності у постачанні сировини; зниження рівня невизначеності у збуті продукції; технологічне переоснащення; підвищення конкурентоспроможності на ринку діяльності та ефективне використання специфічних конкурентних переваг та ін. Підкреслимо, що при цьому цілі суб'єктів-учасників інтегрованих структур можуть відрізнятися (і навіть бути протилежними), така відмінність може існувати і порівняно із загальною метою самої інтегрованої структури. Таке неспівпадіння цілей актуалізує потребу формування "деревця цілей" та обґрунтування єдиної мети функціонування та розвитку інтегрованої структури для всіх її учасників.

Звертаючи увагу на багатоаспектність поняття "інтеграція", С. Білоусова [13, с. 64] наголошує на інваріантних ознаках, сукупність яких утворює систему концептуального підходу до політико-економічного дослідження проблеми:

– універсальність та поліморфічність інтеграції, що стосується онтологічної та гносеологічної сторін соціально-економічної сфери, де інтеграція пронизує всі сфери економічних відносин, на всіх стадіях відтворення та ієрархічних рівнях;

– неперервний зв'язок процесу і результату (інтеграція як процес є злиттям раніше диференційованих елементів в єдине ціле, наслідком якого є поява нових якісних та потенційних можливостей цієї цілісності та зміна властивостей самих елементів; інтеграція як результат – цілісність та впорядкованість функціонування елементів цілого);

– діалектична обумовленість інтеграції та диференціації;

– органічна єдність цілого та його складових частин, що зумовлює структуру розвитку інтеграції на основі зв'язків між частинами, що інтегруються.

Розкриттю сутності категорії "інтеграція" сприяє її порівняння із змістом таких понять, як "кооперування", "координація", "комбінування", "об'єднання", "співпраця", "диференціація", "диверсифікація", "концентрація", "спеціалізація", що досить часто використовуються науковцями в єдиному контексті (рис. 1).

Уточнюючи визначення інтеграції, звернемо увагу на такі ознаки:

– зазначення сутнісно-змістової характеристики: інтеграція є процесом організаційних трансформацій суб'єктів господарювання, що відбувається через об'єднання їх стратегічних цілей та діяльності щодо їх досягнення; посилення взаємодії та координацію бізнес-процесів; упорядкування компетенцій та відповідальності; взаємоузгодження використання ресурсного потенціалу;

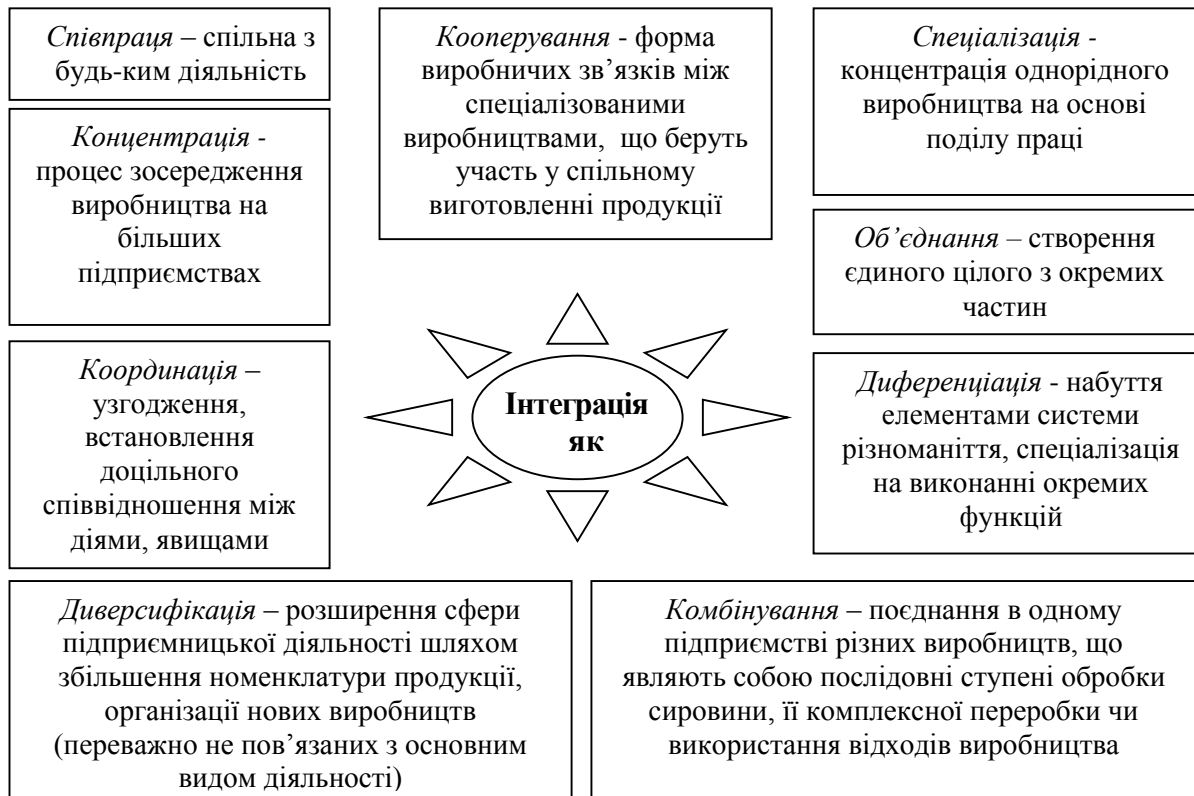

Рис. 1. Змістова характеристика взаємозв'язків категорії "інтеграція"

– конкретизація мети інтеграції (інтеграційної ідеї): в якості мети інтеграції найчастіше зазначається підвищення ефективності (оптимізація) діяльності суб'єктів господарювання, розширення присутності та підвищення конкурентоспроможності на ринку (в т.ч. за рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції), економія трансакційних витрат, забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку діяльності, впровадження інновацій та модернізації основних засобів, отримання синергетичного ефекту та ін.;

– визначення певних умов, за яких відбувається інтеграція: наявність спільної стратегічної мети, зацікавленість (інтеграційні мотиви) суб'єктів-учасників у взаємодії, фінансово-економічні або виробничо-технологічні зв'язки суб'єктів-учасників;

– виділення результату інтеграції: створення якісно нової організаційної структури – цілісного господарського механізму з конкретизацією функцій, принципів функціонування та відповідальності суб'єктів-учасників, ролі суб'єкта-інтегратора, формування органу управління (координації) та юридичним оформленням взаємодії суб'єктів-учасників.

Таким чином, інтеграцію суб'єктів господарювання слід розглядати як процес їх організаційних трансформацій та створення цілісного господарського механізму з метою досягнення спільної стратегічної мети через об'єднання діяльності щодо її досягнення, посилення взаємодії та координацію бізнес-процесів, упорядкування компетенцій та відповідальності, взаємоузгодження використання ресурсного потенціалу.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Поширення інтеграційних процесів в сучасних економічних умовах є нагальною потребою, що визначається вимогами ринку, європейськими орієнтирами розвитку вітчизняної економіки. Інтеграцію слід розглядати як процес організаційних трансформацій суб'єктів-учасників та створення цілісного господарського механізму з метою досягнення спільної стратегічної мети через об'єднання діяльності щодо її досягнення, посилення взаємодії та координацію бізнес-процесів, упорядкування компетенцій та відповідальності, взаємоузгодження використання ресурсного потенціалу.

Найбільш коректним є позначення організаційного результату об'єднання учасників у процесі інтеграції як інтегрованої структури, що підкреслює, з одного боку, результативний аспект інтеграції, з іншого, – поєднання в цілому окремих елементів.

Поглиблюючи дослідження, слід розглянути можливість участі вітчизняних підприємств в інтеграційних процесах у різних сферах економіки через формування інтегрованих систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорна О. Ю. Дефініції інтеграції [Електронний ресурс] / О. Ю. Чорна. – Режим доступу :

http://vuzlib.com.ua/articles/book/1443-Definicii_integracii/1.html

2. Головченко Г. Еволюція та сутність інтеграції як економічної категорії / Г. Головченко // Економічний вісник НГУ. – 2009. – № 4. – С. 21-25.

3. Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку : монографія / А. А. Пилипенко. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2008. – 380 с.

4. Дикань В. В. Теоретичні основи інтеграційного розвитку підприємств вітчизняного машинобудування / В. В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 119-124.

5. Іванов Ю. Б. Інтеграційний розвиток суб'єктів господарювання: теоретичне обґрунтування та організація управління : монографія / Ю. Б. Іванов, А. А. Пилипенко. – Х. : ВД “Інжек”, 2012. – 400 с.

6. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособ. / Ю. П. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.

7. Мазаракі А. А. Теоретичні та методологічні засади формування інтеграційної стратегії підприємств / А. А. Мазаракі, М. В. Босовська // Бізнес Інформ : наук. журнал. – 2013. – № 7. – С. 299-308.

8. Антонов Г. Формирование интегрированных образований в химии и нефтехимии [Электронный ресурс] / Г. Антонов. – Режим доступа : http://www-executive.ru/publications/specialization/article_1271.

9. Скопенко Н. С. Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання / Н. С. Скопенко // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць. – К. : ВПЦ “Київський ун-т”, 2011. – Вип. 26. – С. 187-195.

10. Босовська М. В. Теоретичні засади інтеграційного процесу / М. В. Босовська // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5-6. – С. 60-63.

11. Крикавський Є. В. Концепція кластера у формуванні потенціалу конкурентоздатності деревообробних підприємств : монографія / Є. В. Крикавський, О. А. Похильченко. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 352 с.

12. Карпенко О. О. Інтеграція як імператив розвитку сучасної економіки / О. О. Карпенко, О. Є. Бабина // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 3 (153). – С. 22-30.

13. Білоусова С. В. Дефініції поняття “інтеграція” та його ролі в конкурентному ринковому процесі [Електронний ресурс] / С. В. Білоусова. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/35506/17-Biloysova.pdf>.

REFERENCES

1. Chorna, O. Yu. Definitсии intehtratsii [Online], available at: http://vuzlib.com.ua/articles/book/1443-Definicii_integracii/1.html.

2. Holovchenko, H. (2009), Evoliutsiia ta sutnist' intehtratsii iak ekonomichnoi katehorii, Ekonomichnyj visnyk NHU, vol. 4, pp. 21-25.

3. Pylypenko, A. A. (2008), *Stratehichna intehratsiia pidpriemstv: mekhanizm upravlinnia ta modeliuvannia rozvytku*, INZhEK, Kharkiv.
4. Dykan, V. V. (2013), *Teoretychni osnovy intehratiinoho rozvytku pidpriemstv vitchyznianoho mashynobuduvannia*, *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 43, pp. 119-124.
5. Ivanov, Yu. B. and Pylypenko, A. A. (2012), *Intehratiinyi rozvytok subiektiv hospodariuvannia: teoretychne obgruntuvannia ta orhanizatsiia upravlinnia*, INZhEK, Kharkiv.
6. Surmyn, Yu. P. (2003), *Teoriia system y systemnyi analiz*, MAUP, Kyiv.
7. Mazaraki, A. A. and Bosovska, M. V. (2013), *Teoretychni ta metodolohichni zasady formuvannia intehratiinoi stratehii pidpriemstv*, *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 299-308.
8. Antonov, G. *Formirovanie integrirovannykh obrazovaniy v himii i neftehimii* [Online], available at: http://www.executive.ru/publications/specialization/article_1271.
9. Skopenko, N. S. (2011), *Teoretychne obgruntuvannia intehratsii subiektiv hospodariuvannia*, *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, vol. 26, pp. 187-195.
10. Bosovska, M. V. (2013), *Teoretychni zasady intehratiinoho protsesu*, *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, vol. 5-6, pp. 60-63.
11. Krykavskiy, Ye. V. and Pokhylchenko, O. A. (2012), *Kontseptsiiia klastera u formuvanni potentsialu konkurentozdatnosti derevoobrobnykh pidpriemstv*, *Vyd-vo Lvivskoi politekhniki*, Lviv.
12. Karpenko, O. O. and Babyna, O. Ye. (2014), *Intehratiia yak imperatyv rozvytku suchasnoi ekonomiky*, *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 3 (153), pp. 22-30.
13. Bilousova, S. V. *Definitzii poniattia "intehratiia" ta yoho roli v konkurentnomu rynkovomu protsesi* [Online], available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/35506/17-Bilousova>.